

—:: ડ્રેગન ફૂટની નફાકારક ખેતી ::—

ડો. બી. એમ. ટંડેલ, ડો. વિનય કે. પરમાર, શ્રી વિવેક એસ. મહેતા અને ડો. સી. ડી. દેસાઈ
પ્રાદેશિક બાગાયત સંશોધન કેન્દ્ર, અસ્પી બાગાયત-વ-વનીય મહાવિદ્યાલય, નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી, નવસારી

પરિવર્તન એ જ સંસારનો નિયમ છે. એ જોતા ઘણાં વખતથી એવું લાગી રહ્યું છે કે દેશ અને દુનિયામાં પરિવર્તનનો પવન ફુકાઈ રહ્યો છે. દરેક ક્ષેત્રમાં ન કલ્પયા હોય, તેવા પરિવર્તનો જોવા મળી રહ્યા છે. તો ફળ ક્ષેત્ર કેમ બાદ રહી જાય. બદલાતાં વાતાવરણ અને બદલાતાં યુગમાં કૃષિના બાગાયત પાકોમાં પણ પરિવર્તનનો વાયરો ચાલુ થઈ ગયેલ છે. રોજિંદા જીવનમાં મનુષ્યનો આહારમાં સ્વાદ અને સુગંધનો મહત્વ વધેલ હોવાથી કૃષિમાં બાગાયતી પાકોમાં થતા નવા ફળ પાકોનું આગમન થઈ રહેલ છે. નવા ફળપાકો ખેડૂતોને આર્થિક ફાયદો કરવા સાથે રોજગાર માટે નવી તક પણ આપે છે. તદ્ઉપરાંત મનુષ્યની નવી સ્વાદ શક્તિ પુરી પાડે છે.

આવા જ એક નવા આશાસ્પદ બાગાયત પાક તરીકે "ડ્રેગનફૂટ" દિવસે-દિવસે દેશમાં તેમજ દુનિયામાં પ્રચલિત થયો છે. આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ સારું હોવાથી દેશમાં અને દુનિયામાં આ ફળ પાકની માંગ વધી ગયેલ છે. ડ્રેગનફૂટ એ એક પ્રકારના સુશોભિત વેલાવાળું થોર વર્ગ છોડ છે. ડ્રેગન નામના પ્રાણી ઉપર જેમ ભીંગડા (Scales) હોય તેમ ડ્રેગનફૂટ ઉપર ભીંગડા (Scales) હોવાથી તેને ડ્રેગનફૂટ કહેવામાં આવે છે. આ ફળ પાક વિયેતનામ, ચાઈના, ઈઝરાયલ, મલેશિયા, તાઈવાન અને ઓસ્ટ્રેલિયામાં એક નવા પાક તરીકે પ્રસ્થાપિત થયેલ છે અને વિયેતનામમાં તો એક મુખ્ય નિકાસ પાક છે. ભારતમાં પણ આ ફળ પાકનું વાવેતર વ્યાપારિક ધોરણે તેજીથી વધી રહેલ છે.

આ ફળ પાક દુષ્કાળવાળી જમીન, વરસાદની અનિયમિતતા, ગ્લોબલ વોર્મિંગના લીધે વધતા જતા તાપમાન અને વાતાવરણમાં તેમજ વધુ વરસાદવાળા ભૌગોલિક પ્રદેશોમાં સરળ રીતે થઈ શકતો હોવાથી તેમજ આ પાકનું ફળ આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ સ્વાસ્થ્યવર્ધક હોવાથી દેશ અને રાજ્યમાં એક આશાસ્પદ પાક તરીકે બની રહેશે.

ડ્રેગન ફૂટનું પોષણની દ્રષ્ટિએ મહત્વ :

ડ્રેગન ફૂટ એક પ્રમાણિત આરોગ્યવર્ધક અને ઔષધિય ગુણો ધરાવે છે. ડ્રેગન ફૂટમાં ૭૦ થી ૮૦ % જેટલો પલ્પ (માવો) હોય છે. ડ્રેગન ફૂટ ડાયાબિટીસ અટકાવે છે. શરીરમાં એન્ટી-ઓક્સીડન્ટનું કામ કરે છે. સંધિવા અને અસ્થમા રોકવામાં ફાયદાકારક છે સાથે સાથે હૃદયની અન્યબિમારીઓથી પણ રક્ષણ આપે. ડ્રેગન ફૂટમાં વિટામીન સી, એન્ટી ઓક્સીડન્ટ, ફાઈબર, કેલ્સીયમ અને ફોસ્ફરસ વધુ માત્રામાં રહેલું છે. તેમાં ૧૫-૧૮% બ્રિચ ટીએસએસ સાથે વધુ ખનીજ દ્રવ્યો ધરાવે છે. ડ્રેગન ફૂટના પલ્પ (માવો) નો ઉપયોગ જામ, જેલી, સીરપ, આઈસક્રીમ, કેન્ડી અને બેકરી પ્રોડક્ટ્સમાં કરવામાં આવે છે. ડ્રેગન ફૂટનો ઉપયોગ કુદરતી ડાઈ (રંગ) બનાવવા માટે કરવામાં આવે છે. ડ્રેગન ફૂટની છાલનો ઉપયોગ બાયોટેકનોલોજીમાં વપરાતા મિડીયા બનાવવા કરવામાં આવે છે. ડ્રેગનફૂટમાં રહેલ વિવિધ પોષક તત્વો અને ઓછી કેલેરીના કારણે તેને ટ્રોપિકલ સુપર ફૂડ ગણવામાં આવે છે. વિવિધ અહેવાલો અનુસાર ડ્રેગનફૂટ શરીરની રોગ પ્રતિકારક શક્તિ વધારે અને એલિમેન્ટરી કેનાલનું આરોગ્ય પણ સુધારે છે.

વાતાવરણ :

દેશના કર્ણાટક, તામિલનાડુ, મહારાષ્ટ્ર, ગુજરાત, ઓડીસા, પશ્ચિમ બંગાળ અને આંધ્રાપ્રદેશ-નિકોબાર જેવા પ્રદેશમાં ડ્રેગનફૂટની ખેતી માટે અનુકૂળ વાતાવરણ ઉપલબ્ધ છે. ડ્રેગનફૂટ એ ઉષ્ણ કટિબંધ આબોહવા ધરાવતા પ્રદેશનું કેકટસ ફેમીલીનું ફળ છે. માટે એને બીજા કેકટસ ફેમીલી કરતા પૂરતા પ્રમાણમાં (વધુ) પાણીની જરૂરીયાત રહે છે. સામાન્ય રીતે ડ્રેગનફૂટ ઉષ્ણકટિબંધ આબોહવા અને મહત્તમ ૨૦° સે. થી ૩૫° સે. તાપમાન માટે અનુકૂળ છે. છોડના વિકાસ, વૃદ્ધિ અને ફળ બનવા માટે સરેરાશ ૭૫૦ થી ૨૫૪૦ મી.મી. જેટલો વરસાદ અનુકૂળ છે. પણ ૩૮-૪૦° સે. તાપમાન સુધી આ પાકને કંઈ વાંધો આવતો નથી. પરંતુ ૪૦° સે. થી વધુ

તાપમાને પાકના વેલા (પાન) પીળા પડી જાય. વધુ વરસાદ આ પાકને નુકશાન કારક છે કારણે કે ડ્રેગનફૂટમાં ફૂલ અને ફળ ચોમાસાની ઋતુમાં આવતા હોય છે. જેથી ફૂલ અને ફળ ખરી પડવાના પ્રશ્નો વધારે વરસાદવાળા વિસ્તારમાં વધુ જોવા મળે. ડ્રેગનફૂટ કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં કોઈપણ પ્રકારની આબોહવાની સ્થિતિમાં ટકી શકે છે.

જમીન :

સારા નિતારવાળી, સેન્દ્રિય ખાતરથી ભરપૂર, ગોરાડુ જમીન વધુ માફક આવે. તેમ છતાં જો નિતારનીવ્યવસ્થા બગીચામાં કરવામાં આવે તો ભારે ચીકણી (કાળી) જમીન સિવાયની બધા જ પ્રકારની જમીનમાં આ પાક ઉગાડી શકાય. વધુમાં વરસાદી પાણી ડ્રેગનફૂટના થડમાં જમા ન થાય એની કાળજી રાખવી.

જાત:

આપણા દેશમાં ડ્રેગન ફૂટની કોઈ જાત વિકસીત થયેલ નથી. પરંતુ, બે પ્રકારના ડ્રેગન ફૂટ જોવા મળે છે. (૧) ઉપરની છાલ ગુલાબી/લાલ રંગમાં માવો (પલ્પ) સફેદ, લાલ અને જાંબલી રંગ (૨) ઉપરની છાલ પીળા રંગની અને અંદરનો માવો સફેદ રંગનો હોય છે.

સંવર્ધન :

ડ્રેગનફૂટ કટીંગ દ્વારા સરળતાથી ઉગાડી શકાય. જેના માટે કટીંગ ની લંબાઈ ઓછામાં ઓછી ૨૦-૨૫ સે.મી. લંબાઈની લેવામાં આવે તો તેનો વિકાસ ખુબ સારી રીતે થઈ શકે. કટીંગને પ્લાસ્ટિકની બેગમાં / ટ્રે / જમીનમાં વાવણી કરવાના એકથી બે દિવસ પહેલાં લાવી છાંયડામાં રાખવા (લેટેક્સ સુકાઈ જશે) પછી આ કટીંગ રોપવા. પ્લાસ્ટિક બેગમાં રોપવા માટે ૧૨ × ૩૦ સે.મી. ની બેગમાં માટી, છાણિયું ખાતર અને રેતીનો મીડીયાને (૧:૧:૧) પ્રમાણે લઈ બેગ ભરવું. અને ૧૦૦ % ઉગાવો મેળવવા ૨૦૦૦ પી.પી.એમ. આઈ.બી.એ. વૃદ્ધિનિયંત્રકનો ઉપયોગ કરી શકાય. આ બેગને અર્ધછાંયડાવાળી જગ્યાએ મુકી પાણી આપવું. વધુ પડતા પાણી આપવાથી કટકામાં રોગ આવી શકે. આ કટીંગ ૪૫-૫૦ દિવસમાં રોપવા માટે તૈયાર થઈ જશે. મૂળના સડાને આવતો રોકવા કટકાને ફૂગનાશક દવાની માવજત આપવી.

બીજ દ્વારા છોડ તૈયાર કરવામાં ખુબ વધુ સમય લાગે અને આ પાક ક્રોસપોલીનેટેડ છે માટે આપણને માતૃછોડ લક્ષણો વાળા છોડ મળતા નથી. માટે બીજ દ્વારા સંવર્ધન કરવામાં આવતું નથી.

રોપણી :

ડ્રેગનફૂટની ખેતી ખુલ્લા ખેતરમાં જ્યાં સૂર્યપ્રકાશ બરાબર મળતો હોય એવી જગ્યામાં કરવું. છાયાવાળી જગ્યામાં પાકનો વિકાસ બરાબર થતો નથી. ડ્રેગનફૂટનો વિકાસ વેલા ટાઈપનો હોવાથી આ પાકને સપોર્ટ (ટેકો) આપવો ખુબ જ જરૂરી છે. ડ્રેગનફૂટનું વાવેતર ૩ મી. × ૨ મી., ૩ મી. × ૩ મી. અથવા ૩ મી. × ૨.૫ મી. અંતરે વાવેતર કરી શકાય. આગળ બતાવ્યા પ્રમાણે આ પાકને ટેકાની જરૂર હોય છે માટે જે અંતરે વાવેતર કરવાના હોય એ અંતરે ૧.૫ થી ૨ મી. ના સિમેન્ટના થાંભલા ડ્રેગનફૂટ રોપવા પહેલાં જમીનમાં રોપવા. જેથી ડ્રેગનફૂટનો છોડ થાંભલાના આધાર લઈ તેનો વિકાસ સારો કરી શકે. આ સિમેન્ટના થાંભલા ઉપર લોખંડની અથવા સિમેન્ટની ગોળ રીંગ મુકવી કે જેના પર ડ્રેગનફૂટનો છોડ ટકી શકે. આ પાકનું આયુષ્ય ૧૫ થી ૨૦ વર્ષ હોવાથી સપોર્ટ સિસ્ટમ પર શરૂઆતમાં વધુ ધ્યાન આપવું કે જેથી પાછળથી પસ્તાવું ન પડે. આઈ.આઈ.એચ.આર. બેંગ્લોરના સંશોધન મુજબ અલગ-અલગ ટ્રેનીંગ સિસ્ટમમાં સૌથી સારૂ પરિણામ સિમેન્ટના થાંભલામાં મળેલ જેથી આપણે મજબૂત ટેકાનો ઉપયોગ કરવો. થાંભલાને જમીનમાં રોપ્યા બાદ ડ્રેગનફૂટને થાંભલાની નજીક ૧૦-૧૫ સે.મી. ના અંતરે ફરતે ચાર છોડનું વાવેતર કરવું. જેથી આ છોડ થાંભલાનો સપોર્ટ લઈ એક વર્ષ સુધીમાં ઉપર લગાવેલ રીંગ સુધી પહોંચી જશે. ત્યારબાદ છોડના વેલાને રીંગમાંથી બહાર કાઢવા જેથી એનો વેલો રીંગ પર સરળતાથી લટકતા રહે. છોડને રોપ્યા બાદ એક છોડ પરથી ૨ થી ૩ મુખ્ય શાખાને આગળ લઈ જવી. વધારાની શાખાને સમયાંતરે કાઢતા રહેવું. ડ્રેગનફૂટના મૂળ ઉડા જતા નથી. તેથી તેને રોપતી વખતે ૧ ફૂટના ખાડા કરી તેમાં છાણિયું ખાતર અથવા વર્મિકમ્પોસ્ટ અને જૈવિક ખાતર સાથે આપવું. ડ્રેગનફૂટને રોપ્યા બાદ ૮ થી ૯ મહિનાના સમયગાળામાં તે થાંભલા ઉપર બનાવેલ રીંગ સુધી પહોંચી જશે. અને ત્યારબાદ એની શાખાને જમીન તરફ વળે એ પ્રમાણે રીંગમાંથી બહાર કાઢવી.

ખાતર વ્યવસ્થાપન :

ડ્રેગનફૂટને રોપણી સમયે આશરે ૧૦-૧૫ કિ.ગ્રા. છાણિયું ખાતર અને ૧૦૦ ગ્રામ સીંગલ સુપર ફોસ્ફેટછોડ દીઠ આપવું જોઈએ. રોપણીના ૬ માસ સુધી બે માસના ગાળે ૧૦૦ ગ્રામ / થાંભલા ૧૫:૧૫:૧૫ ગ્રામ ના.ફો.પો. ત્રણ વાર આપવું. ત્યાર બાદ ૭ માસથી વધુ ઉંમર માટે ઉપરોક્ત ખાતર ૨૦૦ ગ્રામ / થાંભલા પ્રમાણે બે માસનાં અંતરે આપવું. ફળ ધારણ વખતે ૩૦૦ ગ્રામ / થાંભલા પ્રમાણે ૧૩:૧૩:૨૧ ગ્રામ ના.ફો.પો. ૧ માસના અંતરે આપવું. આ પ્રમાણે ખાતર શરૂઆતના વૃદ્ધિના તબક્કામાં ૩ વર્ષ સુધી આપવું. ત્યાર બાદ પ્રત્યેક પરિપક્વ છોડને દર વર્ષે આશરે ૫૪૦ ગ્રામ નાઈટ્રોજન, ૩૫૦ ગ્રામ ફોસ્ફરસ અને ૩૦૦ ગ્રામ પોટેશિયમ આપવું જોઈએ. ૪ વર્ષ પછી નીચે મુજબનું ખાતર આપવું.

અવસ્થા	નાઈટ્રોજન (ગ્રામ)	યુરિયા(ગ્રામ)	ફોસ્ફરસ (ગ્રામ)	સીંગલ સુપર ફોસ્ફેટ (ગ્રામ)	પોટાશ (ગ્રામ)	મ્યુરેટ ઓફ પોટાશ (ગ્રામ)	સેન્દ્રિય ખાતર
ફૂલ આવવા પહેલાં	૫૪	૧૧૮	૩૫	૨૧૮	૮૦	૧૬૨	-
ફળ ધારણ	૧૦૮	૨૩૪	૧૪૦	૮૭૫	૭૫	૧૩૫	-
લણણી વખતે	૧૬૨	૩૫૨	૭૦	૪૪૦	૮૦	૧૬૦	-
પાક ઉતાર્યા બાદ બે માસે	૨૧૬	૪૭૦	૧૦૫	૬૫૫	૪૫	૮૧	૨૦ કિલો છાણિયું
કુલ ખાતર	૫૪૦	૧૧૭૪	૩૫૦	૨૧૮૮	૩૦૦	૫૩૮	-

ફૂલ આવવાના સમય પહેલાં અને ફળના સેટીંગ સમયે ખાતર વ્યવસ્થા પર વધુ ધ્યાન આપવું પડે. ફળની સારી ગુણવત્તા માટે પોટાશ ખાતરનો વિવેક પૂર્વક ઉપયોગ કરવો જોઈએ. રોપણીના ૮ થી ૧૨ મહિના બાદ ફળ આવવાનું ચાલુ થાય છે. અપરિપક્વ ફળની છાલ ચળકતા ઘેરા લીલા રંગની હોય છે, જે પરિપક્વતા ધરાવતા લાલ રંગમાં બદલાય છે. ફળોને માર્કેટની માંગ મુજબ ઉતારવામાં આવે છે. સ્થાનિક માર્કેટમાં વેચાણ કરવા માટે ફળની છાલ લાલ અથવા ગુલાબી રંગની થયા પછી ૩ થી ૪ દિવસે ઉતારવા જ્યારે દૂરના માર્કેટમાં મોકલવા માટે ફળના રંગ બદલાયા બાદ ૧ દિવસમાં ઉતારી લેવા. ડ્રેગનફૂટના ફળ જુનથી સપ્ટેમ્બર માસ સુધી મળે છે. જેથી મહિનામાં ત્રણથી ચાર વાર હાર્વેસ્ટ કરી શકીએ. ચાર વર્ષ બાદ એક થાંભલા અથવા પીલર પરથી ૨૦ થી ૩૦ કિલો જેટલાં ફળ મળે. સામાન્ય રીતે સફેદ માવા (પલ્પ) વાળા ડ્રેગનફૂટનું વજન લાલ માવા (પલ્પ) કરતાં વધુ હોય છે.

પિયત :

ડ્રેગનફૂટનાં મૂળ ખૂબ છીછરા અને જમીનમાં ૧૫ થી ૩૦ સે.મી. ઉડા ફેલાયેલા હોય છે. તેથી સૂકા વિસ્તારમાં યોગ્ય માત્રામાં છોડને પાણી મળવું જોઈએ. વધુ પડતું પિયત છોડમાં ફૂગથી થતા રોગોનું પ્રમાણ વધારે છે. તેથી ખેતરમાં યોગ્યનિતારવ્યવસ્થા કરવી કે જેથી ખેતરમાંથી વરસાદનું પાણી સરળતાથી બહાર નીકળી જાય. ફૂલ આવવાના સમય પહેલાં પાકને પાણીથી ખેંચ આપવાથી વધારે ફળ મળે. ડ્રેગનફૂટમાં ડ્રીપ ઈરીગેશનથી પિયત આપવાથી સારા વિકાસની સાથે સારૂ ઉત્પાદન મેળવી શકાય. ફલડીંગ કરવાથી પાણીનો બગાડની સાથે નિંદામણનો ખર્ચ વધશે. ડ્રેગનફૂટને અઠવાડિયામાં બે દિવસે ૨-૪ લિટર પાણી પ્રતિ છોડ દીઠ ઉનાળા અથવા સૂકા દિવસોમાં આપવું. પિયતની વધ-ઘટની જરૂરીયાત જમીન, હવામાન અને છોડની તંદુરસ્ત પર અવલંબે છે. શરૂઆતમાં ૨ થી ૩ વર્ષ દરમિયાન છોડનાં સારા વિકાસ માટે પિયત માટે ખાસ કાળજી રાખવી. ફળ ઉતાર્યા બાદ બે મહિના સુધી ઓછું પાણી આપવું.

કેળવણી :

ડ્રેગન ફૂટ એ થોર કુળની વનસ્પતિ છે. જે વેલા જેવી થાય છે. છોડના વિકાસ માટે આધારની જરૂર હોઈ રોપણી બાદ જ્યારે છોડનો વિકાસ શરૂ થાય ત્યારે તેને થાંભલા અથવા ટેકા સાથે બાંધવામાં આવે છે અને છોડનો ઉપરની તરફ વિકાસ થાય ત્યાં સુધી વેલાને

સતત બાંધતા રહેવું. છંટણી કરેલી (પ્રુનીંગ) ડાળીનો ઉપયોગ નવા છોડ ઉછેરવા માટે કરવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે ઉપર ભાગમાં (ક્રાઉનમાં) ૩૫-૪૦ જેટલી શાખાઓ હોય છે જે નીચે તરફ ઢળતી હોઈ એ રીતે રીંગની અંદરથી બહારની તરફ કેળવણી કરવી. જે ૪ વર્ષમાં ૮૦ થી ૧૦૦ જેટલી થઈ શકે. જ્યારે વેલો થાંભલા પર બનાવવામાં આવેલ રીંગ સુધી પહોંચે ત્યારે વેલાને ઉપરથી કાપવો જેથી એ જગ્યા પરથી વધારે ડાળીઓ નીકળશે અને ચાર છોડને આ પ્રમાણે કરવાથી થાંભલાની ઉપર છત્રી જેવા આકાર જોવા મળશે. જેટલી ડાળી વધુ એટલા ફળોની સંખ્યા વધુ મળશે.

ફૂલ આવવા :

પરિપક્વ ડાળીઓ ઉપર નાના સર્પાકાર બટન આકારના ફૂલ આવવાનું ચાલુ થયા બાદ ૧૦ થી ૧૫ દિવસે ફૂલની કળીઓ જોવા મળે. ફૂલ ૨૫-૩૦ સે.મી. લાંબા અને અંદરથી સફેદથી લીલાશ પડતાં પીળા રંગના ફૂલો જોવા મળે અને ફૂલની ટોચ ઉપર જાંબલી કલરનો રંગ જોવા મળે. ફૂલ ખીલવાનો સમય રાત્રીનો હોય છે. ડ્રેગનફૂટના પાકમાં મે થી લઈ ઓગસ્ટ મહિનાદરમ્યાન હવામાં ભેજનું પ્રમાણ વધુ હોય ત્યારે ફૂલ આવે છે. જો વરસાદની સીઝન લંબાઈ તો સપ્ટેમ્બર માસમાં પણ ફૂલો જોવા મળે. ફળધારણ થયા બાદ ૩૦ થી ૪૦ દિવસમાં ફળ તૈયાર થઈ જાય છે. ફળની ગુણવત્તા અને તૈયાર થવાના દિવસે ડ્રેગનફૂટની જાત પર અવલંબે છે. વરસાદના દિવસોમાં વાદળછાયાં વાતાવરણમાં ફળ તૈયાર થવા માટે વધુ સમય લે છે.

ઓફ સીઝનમાં ઉત્પાદન :

ઓફ સીઝનમાં ઉત્પાદન લેવા માટે ભારતીય અનુસંધાન પરિસદ આઈ.આઈ.એચ.આર., બેંગલોર ખાતે તેના અખતરા લેવાનું ચાલુ છે અને હાલમાં તેમનું કહેવું છે કે આ પાકને ઓફ સિઝનમાં ઉત્પાદન લેવા માટે રાત્રે ૮ કલાક સુધી આર્ટીફિશીયલ એલઈડી લાઈટ આપવામાં આવે અને હવામાં ભેજનું પ્રમાણ વધારવામાં આવે તો ઓફ સિઝનમાં ફળ મેળવી શકાય અને જેના માર્કેટમાં ખુબ સારા ભાવ મેળવી શકાય. પરંતુ આ બાબતે હજુ અભ્યાસ કરવું જરૂરી છે અને જે અંગેના અખતરાનું કામ ચાલુ છે.

મુખ્ય પ્રશ્નો :

ડ્રેગનફૂટમાં મુખ્યત્વે એન્થ્રેકનોઝ, કીડી અને ઉનાળામાં પાન પીળા પડવા એ મુખ્ય સમસ્યાઓ છે. જેના નિવારણ માટે નીચે મુજબના પગલાં લેવા.

(૧) સામાન્ય રીતે ઉનાળામાં જ્યારે તાપમાન ૩૮° સે. થી ઉપર જાય અને દિવસ અને રાત્રીના તાપમાનમાં મોટો ઘટાડો જોવા મળે ત્યારે પાન (વેલા) પીળા પડવાના પ્રશ્ન આવે છે જેના નિવારણ માટે એન્ટીટ્રાન્સપીરન્ટ કેમીકલનો છંટકાવ કરવો.

- (૨) એન્થ્રેકનોઝ નામનો રોગ સામાન્ય રીતે ચોમાસાની ઋતુમાં વધુ આવતો હોય છે. જેમાં ડ્રેગનફૂટની ડાળી પોચી પડી જાય અને વધુ ઉપદ્રવ હોય તો એ ભાગ સુકાઈ અને સફેદ થાય. ફૂલ આવવાના સમયે ફૂલમાં આ રોગ જોવા મળે જેથી ફૂલ પોચું પડી ખરી પડે છે. જેના નિયંત્રણ માટે ફૂગનાશક દવા જેવી કે ટ્રીફ્લોકસોસ્ટ્રોબીનનો છંટકાવ કરવો.
- (૩) ફળ સેટીંગના સમયે કાળા મંકોડાનો ઉપદ્રવ વધુ જોવા મળે છે. જેના નિયંત્રણ માટે થડ પાસે તમાકુનો ભૂકો નાંખવો અથવા ક્લોરોપાયરીફોસ જેવી જંતુનાશક દવાનો છંટકાવ કરવો.

અર્થકરણ :

સામાન્ય રીતે ડ્રેગનફૂટના વાવેતરમાં શરૂઆતમાં ખુબ વધુ મૂડી રોકાણની જરૂર પડતી હોય છે. જેમાં એકરે આશરે ૨.૦ લાખની આજુબાજુ ખર્ચ થાય છે. જેમાં પ્લાન્ટીંગ મટીરીયલ, ખાતર, મજૂરી અને ખાસ કરીને સિમેન્ટના થાંભલા અને તેની રીંગનો ખર્ચ થાય છે. ખર્ચનો આધાર બે પોલ (થાંભલા) ના અંતર પર અવલંબે છે. જો નજીક વાવેતર કરવામાં આવે તો ખર્ચ વધુ આવે છે. ડ્રીપ ઈરીગેશનનો ખર્ચ આ ખર્ચમાં ગણતરીમાં લીધેલ નથી. ધારો કે આપણે ૩×૩ મી. ના અંતરે વાવેતર કરીએ તો એકરે આશરે ૪૪૪ થાંભલા (પોલ) આવે અને એક થાંભલા પર ૪ જેટલા છોડ લગાવીએ અને ૪ વર્ષ પછી એક થાંભલા પર ૨૫ કિલો ફળ મળે અને બજારભાવ ૧ કિલોના ૮૦ રૂા. જ મળે તો એકરે રૂા. ૮,૮૦,૦૦૦/- મળે એમાંથી ખર્ચ બાદ કરતા રૂા. ૬.૮૦ લાખની આવક મળે. એક થાંભલા પરથી ૨૫ કિલોથી પણ વધારે ૪૦ થી ૫૦ કિલો સુધી ઉત્પાદન મેળવી શકાય. આમ આ પાકમાં જેટલી વધુ સારી માવજત કરીએ એટલું સારી ગુણવત્તાવાળા ફળ મળે. જો શરૂઆતમાં એક ડાળી પર ૪ થી ૫ ફૂલની કળીઓ આવે અને યોગ્ય અંતર રાખી એક અથવા બે કળી રાખી બાકીની કાઢવામાં આવે તો ફળની સાઈઝ મોટી કરી શકાય અને એ ફળના બજારમાં સારા ભાવ મેળવી શકીએ.

મિત્રો હાલમાં આ પાકના ફળની માંગ વધુ છે અને વાવેતર ઓછું છે. પરંતુ જે રીતે દાડમના પાકમાં ૪ થી ૫ વર્ષમાં વાવેતર વિસ્તાર વધારવાથી ફળનો ભાવ ઓછો થયો તેમ આ પાકમાં ભાવ ઓછા મળી શકે. તેના માટે આપણે આ પાકનું મુલ્યવર્ધનનું વિચારવું પડશે. બીજા દેશમાં મુલ્યવર્ધન કરી ખુબ સારી બનાવટો બનાવી ખેડૂતો સારૂ વળતર આ પાકમાં મેળવે છે તેવો પ્રયત્ન આપણે પણ કરવો પડશે.